

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. เพื่อศึกษาภูมิหลังของพระสงฆ์กับบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ในการศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการใช้แบบสอบถามประเภทให้ผู้ตอบกรอกแบบสอบถามเอง (Self-administered Questionnaire) ซึ่งประชากรที่ศึกษาได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ในพื้นที่ 9 ตำบล ของอำเภอเขียงของ จำนวน 66 วัด ต่อรูป และได้นำข้อมูลที่เก็บได้มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละในการอธิบายเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ทำการศึกษากับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5.1 สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรกลุ่มเป้าหมาย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะทั่วไปของกลุ่มพระสงฆ์ครั้งนี้ ได้แก่ อายุ พรรษา ระดับการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 1) แผนกธรรม 2) แผนกบาลี 3) การศึกษาสายสามัญ ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำเสนอในรูปแบบของความถี่ ร้อยละ พบว่ากลุ่มพระสงฆ์ ส่วนใหญ่มีอายุช่วง 31 – 40 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 28.8 รองลงมาเป็นกลุ่มของพระสงฆ์ที่มีอายุช่วง 20 – 30 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 22.7 ต่อมาก็เป็นกลุ่มที่มีอายุช่วง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.2 และกลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 15.2 ในขณะที่กลุ่มที่มีอายุช่วง 51 – 60 ปี มีเพียงร้อยละ 12.1 เท่านั้น

จำแนกตามพรรษา พบว่ากลุ่มพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีพรรษาดั้งแต่ 16 พรรษาขึ้นไป โดยคิดเป็นร้อยละ 31.8 รองลงมาเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่มีพรรษาช่วง 6- 10 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 30.3 รองลงมาเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่มีพรรษาช่วง 1-5 และ 11 – 15 พรรษา ซึ่งมีจำนวนที่เท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 18.2 ในขณะที่มีผู้ไม่ได้ระบุ คิดเป็นร้อยละ 1.5

จำแนกตามระดับการศึกษาสายพระปริยัติธรรม แผนกธรรม พบว่า กลุ่มพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุด โดยศึกษาในระดับมัธยมศึกษาชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ 53.0 รองลงมาเป็นกลุ่ม

พระสงฆ์ที่เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาชั้นโท คิดเป็นร้อยละ 21.2 และกลุ่มประชากรพระสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาในมัธยมศึกษาชั้นตรี คิดเป็นร้อยละ 18.2 ในขณะที่ร้อยละ 6.1 ไม่ได้ศึกษาเลย และมีผู้ที่ไม่ได้ระบุ คิดเป็นร้อยละ 1.5

จำแนกตามระดับการศึกษาสายพระปริยัติธรรม แผนกบาลี พบว่ากลุ่มพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาเลย โดยคิดเป็นร้อยละ 83.3 ในขณะที่ร้อยละ 1.5 มีโอกาสได้ศึกษา และมีผู้ที่ไม่ได้ระบุ คิดเป็นร้อยละ 13.6

จำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ พบว่ากลุ่มพระสงฆ์ส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาอยู่เพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 เท่านั้น โดยคิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่มีการศึกษาเพิ่มขึ้นไปอีก โดยได้ศึกษาสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 27.3 รองลงมาเป็นกลุ่มพระสงฆ์ในระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 16.7 และกลุ่มประชากรพระสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาอยู่ที่ประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 โดยคิดเป็นร้อยละ 15.2 ในขณะที่ร้อยละ 1.5 ได้ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และระดับอนุปริญญา นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ระบุว่าอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 4.5

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในส่วนที่ 2 นี้ผู้ศึกษาต้องการทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยแยกพระสงฆ์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่อยู่ในเมืองและกลุ่มที่อยู่ในชนบท ซึ่งพบว่าในกลุ่มพระสงฆ์ที่อยู่ในชนบทจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้มากกว่ากลุ่มที่อยู่ในเมือง กล่าวคือ เห็นว่าต้นไม้ช่วยรักษาความชื้นของดินและช่วยเก็บรักษาน้ำไว้ โดยคิดเป็นร้อยละ 95.8 รองลงมาเห็นว่าการพังทลายของดินทำให้พื้นที่รองรับน้ำน้อยลงและเกิดน้ำท่วมได้ง่าย โดยคิดเป็นร้อยละ 93.8 นอกจากนี้ยังเห็นว่าป่าไม้ช่วยลดความรุนแรงของภาวน้ำท่วมฉับพลัน และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จะช่วยรักษาดินและน้ำได้ดี คิดเป็นร้อยละ 92.0 ในส่วนของวัดที่อยู่ในเมืองมีความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้น้อยกว่ากลุ่มพระสงฆ์ที่อยู่ในชนบทเพราะจะเห็นได้ว่ากลุ่มพระสงฆ์ชนบทจะมีความใกล้ชิดกับป่าไม้ธรรมชาติมากกว่าพระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองแต่บางอย่างจะเห็นได้ว่ากลุ่มพระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองจะมีความรู้ในด้านการอนุรักษ์ได้ดีมาก เช่นเห็นว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จะช่วยรักษาดินและน้ำได้ดี โดยคิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมามีความรู้เกี่ยวกับป่าไม้ถูกทำลายมีส่วนทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน ต้นไม้ช่วยรักษาความชื้นของดินและช่วยเก็บน้ำไว้ได้ และยังช่วยลดความรุนแรงของภาวน้ำท่วมฉับพลัน

นอกจากนี้ยังเห็นว่าการปลูกพืชบางชนิดช่วยลดการพังทลายของดินได้ และการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชก่อให้เกิดการตกค้างของสารเคมีในดินและน้ำได้ โดยคิดเป็นร้อยละ 94.4 เท่านั้น

ส่วนที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านบทบาทของพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการแยกกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ วัดที่อยู่ในเมืองและวัดที่อยู่ในชนบท พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นมีความแตกต่างกัน การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ทั้งวัดที่อยู่ในเมืองและวัดชนบทมีการแสดงบทบาทออกมาได้ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทด้านการนำเอากลวิธีเฉพาะตัวมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 24.9 รองลงมาก็เป็นบทบาทด้านคุณลักษณะพิเศษส่วนตัวของพระสงฆ์เอง คิดเป็นร้อยละ 12.5 และการที่มีจริยวัตรที่งดงาม สามารถแสดงให้ชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์มีความตั้งใจจริง อดทน อดกลั้น มีความมักน้อย ไม่เห็นแก่ได้ สามารถเป็นแบบอย่างได้ดี คิดเป็นร้อยละ 12.5 เช่นกัน นอกจากนี้แล้วบทบาทที่เห็นเด่นชัดมากที่สุดได้แก่ บทบาทด้านการนำเอาจารีตประเพณี วัฒนธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 12.5 ด้านบทบาทที่พระสงฆ์แสดงออกมาได้น้อย เช่น บทบาทด้านการขอความร่วมมือจากองค์กรของรัฐ ให้เข้ามาช่วยเหลือในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า คิดเป็นร้อยละ 9.1 เท่านั้น

ด้านอายุกับบทบาทของพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น พบว่าผู้ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากที่สุดได้แก่ กลุ่มประชากรเป้าหมายที่มีอายุระหว่าง 20 -30 ปี ซึ่งจะเห็นได้ว่าประชากรกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ สามารถที่จะนำพาประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็ตรงกับงานวิจัยของประสพสุข พันธุประยูร (2535) พบว่า พระสงฆ์เป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยที่ชาวบ้านมีความศรัทธาเป็นพลังในการอนุรักษ์ และพยายามที่จะสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน ให้เกิดความสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 เป็นต้น สำหรับกลุ่มประชากรเป้าหมายที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้รองลงมาได้แก่ผู้ที่มีอายุระหว่าง 31 -40 ปี และ 41 - 50 ปี ตามลำดับ และเป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจะมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ดีพอสมควร ซึ่งตรงนี้ก็อาจเกิดจากบทบาทด้านมีคุณลักษณะพิเศษส่วนตัวของพระสงฆ์ ซึ่งก็ตรงกับงานวิจัยของ พระมหาธีระวุฒิ ธีรธมโม พบว่า นอกจากจะอาศัยปัจจัยอย่างอื่นแล้ว พระสงฆ์ก็มี

คุณลักษณะพิเศษที่มีอยู่ในตัวของพระสงฆ์ อาทิเช่น การมีบุคลิกภาพที่น่าเคารพนับถือ ความสุขุมรอบคอบ ความมีเมตตา ความสุภาพอ่อนโยน การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ตลอดถึงจริยวัตรที่งดงาม สม่่าเสมอของพระสงฆ์เอง เป็นต้น

ด้านพรรษากับบทบาทของพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสที่มีพรรษาช่วง 11 – 15 พรรษา จะมีบทบาทในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ได้ดีกว่ากลุ่มอื่นๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มดังกล่าวมีความรู้ความสามารถ และเป็นพระนักพัฒนาสามารถที่จะนำพาประชาชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ได้ นอกจากนี้กลุ่มพระสงฆ์ดังกล่าวอาจจะมีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว มีการสร้างขวัญและกำลังใจหรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เกี่ยวพันและเป็นที่พักพิงของชาวบ้านอย่างสม่่าเสมอ จึงสามารถแสดงบทบาทออกมาได้อย่างเต็มที่ และเป็นที่น่าสังเกตว่าประชากรกลุ่มเป้าหมายที่มีพรรษาช่วง 1 – 5 พรรษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีอายุน้อย เป็นพระหนุ่มไฟแรงแต่ก็แสดงบทบาทในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ได้ไม่ดีเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจจะเกิดจากการขาดประสบการณ์หรือความศรัทธาเลื่อมใสในการปฏิบัติและจริยวัตรอันเหมาะสมของพระสงฆ์เอง เป็นสาเหตุที่ทำให้บทบาทในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ออกมาได้ไม่ดีพอ

ด้านระดับการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ พบว่าพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้ส่วนใหญ่แล้วจะมีระดับการศึกษาเพียงแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 เท่านั้น โดยคิดเป็นร้อยละ 27.3 รองลงมาคือระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 18.2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้โดยมากแล้วจะมีแต่พระที่มีการศึกษาในระดับล่างเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในอดีตการศึกษาอาจจะไม่ใช่ปัจจัยสำคัญ แต่ขึ้นอยู่กับว่าพระสงฆ์มีการนำเอาความรู้มาประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้แล้วจะเห็นได้ว่าโอกาสที่พระสงฆ์จะเข้าทำการศึกษาต่อในระดับชั้นสูงๆ ขึ้นไปมีน้อยมาก สังเกตจากแผนภูมิระดับอนุปริญญาและปริญญาตรีขึ้นไปมาจนวนน้อย ส่วนใหญ่จากการสำรวจพบว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีจะอยู่ในเมืองทั้งนั้น แต่ตรงกันข้ามพระสงฆ์ที่มีการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีบทบาทในการอนุรักษทรัพย์ากรป่าไม้มากกว่าการศึกษาในระดับอื่นๆ บทบาทที่เห็นได้ชัดเจนมากที่สุดได้แก่ การมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นชาวบ้านเห็น มีความตั้งใจจริง อดทน อดกลั้น มักน้อยไม่เห็นแก่ได้ คิดเป็นร้อยละ 12.1 และการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้กับชาวบ้าน โดยคิดเป็นร้อยละ 12.1 เช่นกัน

ส่วนที่ 4 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการมีบทบาทของพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล กลุ่มพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้แนะนำหรือเทศน์สอนประชาชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้เคยปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 86.4 มีเพียงร้อยละ 13.6 เท่านั้นที่ไม่เคยปฏิบัติ ส่วนข้อความที่ว่าท่านมองหาวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แบบทันสมัย พบว่าประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่มองหาวิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เคยปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 87.9 มีเพียงร้อยละ 12.1 ที่ไม่เคยมองหาวิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เลย

ด้านข้อความที่ว่า ท่านได้ทำการปลูกและดูแลรักษาต้นไม้ภายในวัด พบว่า ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่แล้วปฏิบัติอยู่เป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 95.4 จะเห็นได้ว่าการปลูกต้นไม้ภายในบริเวณวัดนั้นพระสงฆ์ได้ทำอยู่เป็นประจำจากค่าร้อยละที่เห็นเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ก็มีบทบาทในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และยังทำเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชาวบ้าน ซึ่งก็เข้ากับบทบาทที่ทำให้ศรัทธามีความเต็มใจในการปฏิบัติและสามารถสร้างขวัญและกำลังใจหรือจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เกี่ยวหุ่นและเป็นที่พักพิงของชาวบ้านอยู่อย่างสม่ำเสมอและมีเพียงร้อยละ 4.5 เท่านั้นที่ไม่เคยปลูกต้นไม้ภายในบริเวณวัดของตนเองเลย

สำหรับข้อความที่ว่า ท่านได้ทำการเผยแพร่ข่าวสาร คำสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางสื่อต่าง ๆ พบว่าประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่แล้วจะทำการเผยแพร่ข่าวสาร และนำเอาหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเทศน์สอนเป็นประจำ โดยคิดเป็นร้อยละ 80.3 ซึ่งในการแสดงธรรมนั้น ถือว่าเป็นการนำพาชาวบ้านให้เกิดความรักหวงแหนในทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งนับวันจะลดน้อยลงไป การสอดแทรกธรรมะก็เป็นบทบาทเฉพาะตัวของพระสงฆ์เอง ที่จะนำเอากลยุทธ์มาใช้เป็นสื่อการเทศน์ได้เป็นอย่างดี หรือแม้กระทั่งการนำเอาจารีตประเพณี วัฒนธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ก็เป็นเรื่องที่พระสงฆ์สามารถที่จะทำได้

ด้านข้อความที่ว่า ท่านได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ขึ้น เช่น พิธีกรรมการบวชป่า ซึ่งถือได้ว่าเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ทำให้คน ไม่กล้าตัดไม้ที่มีผ้าเหลืองพันอยู่ เพราะมีความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่ ถ้าใครตัดก็จะได้รับอันตราย จากข้อความดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ 75.5 และมีเพียงร้อยละ 24.2 เท่านั้นที่ไม่เคยจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เลย

นอกจากนี้ ข้อความที่ว่าประชาชนในท้องถิ่นของท่านได้ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นจากการศึกษาพบว่าประชาชนให้ความร่วมมือกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยคิดเป็นร้อยละ 89.4 นอกจากนี้การที่ประชาชนในท้องถิ่นจะให้ความร่วมมือในการ

อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้หรือไม่นั้น ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับบทบาทของพระสงฆ์ว่ามีบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากน้อยเพียงใด เช่น ทางวัดอาจจัดกิจกรรมสัปดาห์ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งขอความร่วมมือจากหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาช่วยสนับสนุนแนะนำ ก็สามารถที่จะนำพาประชาชนให้รู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทั้งหมดนั้นคงเป็นเรื่องที่ยากมาก จะเห็นได้จากการศึกษามีเพียง ร้อยละ 10.6 ที่ไม่ให้ความร่วมมือ ซึ่งก็เป็นปัญหาหลักที่พระสงฆ์และภาคจะต้องหาทางแก้ไขกันต่อไป

สำหรับข้อความที่ว่า ท่านได้เขียนโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เคยเขียนโครงการ โดยคิดเป็นร้อยละ 57.6 ในขณะที่ร้อยละ 42.4 เห็นว่าไม่เคยเขียนโครงการเลย ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ที่เคยเขียนโครงการกับพระสงฆ์ที่ไม่เคยเขียนโครงการจะมีความใกล้เคียงกันพอสมควร ทั้งนี้อาจเกิดจากสภาพแวดล้อม เช่น บริเวณวัดเป็นป่าหรืออาจมีสิ่งก่อสร้างมากเกินไปจึงเป็นอุปสรรคในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ส่วนข้อความที่ว่า ท่านได้นำโครงการไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้นำเอาโครงการไปปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 80.3 ในขณะที่ร้อยละ 19.7 ได้นำเอาโครงการไปปฏิบัติแบบนาน ๆ ครั้ง ในการเขียนโครงการนั้นจะต้องอาศัยความพร้อมหลายๆ ด้านประกอบกัน เช่น งบประมาณ สถานที่ บุคลากร เป็นต้น และนอกจากนี้จะต้องทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ มีการประเมินผลติดตามโครงการว่าเมื่อทำไปแล้วมีผลดีผลเสียอย่างไร เป็นต้น

ในส่วนของการจัดกิจกรรมขึ้นมาแต่ละครั้ง ท่านได้ทำการประเมินผล พบว่ากลุ่มพระสงฆ์ส่วนใหญ่เคยทำการประเมินผล โดยคิดเป็นร้อยละ 53.0 จะเห็นได้ว่าเปอร์เซ็นต์ที่ออกมานั้นน้อยมากซึ่งเมื่อเทียบกับกลุ่มประชากรพระสงฆ์ที่ไม่เคยประเมินผลของโครงการเลย คิดเป็นร้อยละ 47.0 ซึ่งมีความใกล้เคียงกันพอสมควร นั้นแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่เขียนโครงการขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง ซึ่งก็ไม่สามารถติดตามและประเมินผลได้ เป็นเหตุให้การจัดกิจกรรมขึ้นมาแต่ละครั้งไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

ส่วนข้อความที่ว่า ท่านได้ปลูกจิตสำนึกจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เคยปฏิบัติ โดยการแสดงธรรมสอดแทรกความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมด้วย โดยคิดเป็นร้อยละ 93.9 มีเพียงร้อยละ 6.1 เท่านั้นที่ไม่เคยปฏิบัติเลย

สำหรับข้อความที่ว่า ประชาชนภายในท้องถิ่นยอมรับฟังความคิดเห็นของท่าน พบว่ากลุ่มพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ยอมรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน คิดเป็นร้อยละ 92.4 ในขณะที่ร้อยละ

7.6 ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนน้อยมากที่ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของพระสงฆ์ ทั้งนี้อาจเกิดจากเหตุผลบางประการที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับพระสงฆ์ จึง ไม่ให้การยอมรับ

ด้านข้อความที่ว่า ในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านศาสนาท่านได้นำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยพบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 86.4 และมีเพียงร้อยละ 13.6 ที่ไม่เคยนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรป่าไม้เลย ในส่วนของการนำเอาหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้นั้นตรงกับงานวิจัยของ ประสพสุข พันธุ์ประยูร (2535) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดภาคเหนือของไทย พบว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยที่ชาวบ้านมีความศรัทธาเป็นพลังในการอนุรักษ์ และพยายามที่จะสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน ให้เกิดความสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 อริยสัจ 4 และสังกัตดู 4 นอกจากนี้ก็ยังสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของพระอาจารย์กิตติ กิตติโสภโณ เจ้าอาวาสวัดเวียงหมอก ให้สัมภาษณ์ว่า กระผมเห็นความสำคัญของป่าไม้มาก เพราะป่าไม้จะทำให้ประเทศชาติร่มเย็น ไม่แห้งแล้ง ป่า จะทำให้จิตใจของคนร่มเย็น และหลักธรรมที่จะนำไปใช้ได้แก่ อิทธิบาท 4 อันได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา คือให้มีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่เข้าไปทำลายป่าไม้ ให้คนมีศีลมีธรรมประจำจิตให้มาก

ส่วนที่ 5 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ด้านการมีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์ จะเห็นได้ว่ากลุ่มประชากรเป้าหมายที่มีวัดอยู่ในชุมชนเมืองจะมีบทบาทด้านการร่วมคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าวัดชุมชนชนบท โดยคิดเป็นร้อยละ 50.0 ส่วนวัดชุมชน ชนบทมีการร่วมคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพียงแค่ร้อยละ 35.4 เพียงเท่านั้น ซึ่งทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะวัดชุมชนเมืองมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บ่อยและมีหน่วยงานของภาครัฐเข้าไปดูแลกำกับ จึงทำให้การมีส่วนร่วมคิดและวิเคราะห์ของวัดชุมชนเมืองจะมีส่วนร่วมคิดและวิเคราะห์มากกว่าวัดชุมชน ชนบท

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กลุ่มประชากรเป้าหมายที่เป็นวัดชุมชนเมืองมีส่วนร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เกี่ยวกับโครงการปลูกป่าและรักษาป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 38.9 ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดกิจกรรมเพื่อการ

อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ นั้น มีเพียงร้อยละ 11.1 เท่านั้น ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของวัดชุมชนชนบทนั้น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการปลูกป่าและรักษาป่า คิดเป็นร้อยละ 31.2 ในขณะที่มีการลงมติในการตัดสินใจในที่ประชุมเพียงร้อยละ 8.3 เท่านั้น

ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน จะเห็นได้ว่ากลุ่มประชากรเป้าหมายมีส่วนร่วมในการวางแผนได้ใกล้เคียงกัน ซึ่งวัดชุมชนเมืองมีส่วนร่วมในการวางแผนงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยคิดเป็นร้อยละ 33.7 ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบมีเพียงร้อยละ 11.1 เท่านั้น ในส่วนของวัดชุมชนชนบทนั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยคิดเป็นร้อยละ 33.3 ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบมีเพียงร้อยละ 10.4 เท่านั้น รองลงมามีส่วนร่วมในการวางแผนด้านการตั้งกฎระเบียบการเข้าป่าเพื่อนำเอาทรัพยากรมาใช้ร้อยละ 20.8 ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ วัดชุมชนเมืองมีส่วนร่วมในการปฏิบัติในด้านการบวชต้นไม้ คิดเป็นร้อยละ 27.8 ในขณะที่ร้อยละ 16.7 มีส่วนร่วมในการแจกพันธุ์ไม้ให้กับประชาชนได้นำไปปลูก การรณรงค์อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการจัดกิจกรรมการปลูกป่าเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวันสำคัญๆ ในส่วนของวัดชุมชนชนบทมีส่วนร่วมในด้านการปลูกต้นไม้ โดยคิดเป็นร้อยละ 37.5 ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการบวชป่ามีเพียงร้อยละ 20.8 ที่เข้าร่วมปฏิบัติ นอกจากนี้การแจกพันธุ์ไม้ให้กับชาวบ้านเพื่อนำไปปลูกเพียงร้อยละ 10.4 ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการรณรงค์อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 14.6 และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติในวันสำคัญๆ ต่างมีเพียงร้อยละ 16.7 เท่านั้น

ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผล ในส่วนของวัดชุมชนเมืองนั้น มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับการรณรงค์ให้มีการปลูกต้นไม้ คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาเป็นการติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการบวชป่าที่ชาวบ้านจัดขึ้น นอกจากนี้ยังมีการติดตามและประเมินผลจากความเจริญเติบโตของต้นไม้ร้อยละ 16.7 ในขณะที่การติดตามและประเมินผลของโครงการที่จัดทำและการต่อต้านกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้มีเพียงร้อยละ 11.1 เท่านั้น ในส่วนของวัดชุมชน ชนบทนั้นมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับการรณรงค์การปลูกป่าไม้จำนวนมาก คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาเป็นการจัดกิจกรรมการบวชป่าที่ชาวบ้านจัดทำขึ้นร้อยละ 29.2 ในขณะที่การติดตามดูแลความเจริญเติบโตของต้นไม้มีเพียงร้อยละ 14.6 เท่านั้น

ส่วนที่ 6 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ

ในปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยถูกบุกรุกทำลายไปเป็นจำนวนมาก ท่านคิดว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาหรือไม่ พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ตอบว่า เห็นด้วย โดยคิดเป็นร้อยละ 97.0 ในขณะที่ร้อยละ 3.0 ตอบว่าไม่เห็นด้วยว่าพระสงฆ์ไม่น่าที่จะมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ดี

ด้านบทบาทในการแนะนำหรือเทศน์สอนประชาชนให้รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการแนะนำโดยนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ด้วย โดยคิดเป็นร้อยละ 95.5 มีเพียงร้อยละ 4.5 ที่ไม่เห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ที่จะนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้หรือเทศน์สอนให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

สำหรับคำถามที่ว่า ท่านคิดว่าประชาชนส่วนใหญ่มองพระสงฆ์ว่ามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้มากน้อยเพียงใด พบว่า กลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าประชาชนน่าจะมองพระสงฆ์ว่าน่าจะมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้เป็นอย่างดี คิดเป็นร้อยละ 83.3 ในขณะที่ร้อยละ 16.7 ไม่เห็นด้วยกับบทบาทดังกล่าว

สำหรับคำถามที่ว่า ท่านคิดว่าพระสงฆ์ควรมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมรวมถึงกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้วยหรือไม่ พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าพระสงฆ์ควรมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และกฎหมายทางสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 87.9 ในขณะที่ร้อยละ 12.1 เห็นว่าพระสงฆ์ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมก็ได้ เพราะในอดีตพระสงฆ์เองก็อยู่กับธรรมชาติเหมือนพระพุทธรเจ้าซึ่งก็ทรงประทับใต้ต้นไม้ในขณะที่บำเพ็ญเพียร ไม่จำเป็นต้องรับทราบในเรื่องนี้

ในส่วนของคุณลักษณะข้อวัตรปฏิบัติ พระสงฆ์ควรที่จะรับทราบด้วยหรือไม่ พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรที่จะรับทราบด้วย โดยคิดเป็นร้อยละ 84.8 โดยที่ร้อยละ 15.2 มีความคิดไม่เห็นด้วยว่าพระสงฆ์ควรที่จะรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือไม่อย่างไร

สำหรับคำถามที่ว่า ท่านคิดว่าพระสงฆ์และประชาชนควรมีส่วนร่วมกันในการวางแผนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้ยั่งยืนหรือไม่ พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 97.0 ในขณะที่ร้อยละ 3.0 ไม่เห็นด้วยว่าพระสงฆ์กับประชาชนจะร่วมกันวางแผนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้ยั่งยืนได้หรือเปล่า

ในส่วนของคุณลักษณะข้อวัตรปฏิบัติ พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 83.3 ในขณะที่ร้อยละ 17.0 ไม่เห็นด้วยกับการแนะนำหรือเทศน์สอนเพื่อที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ

อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แต่ควรที่จะมีการจัดกิจกรรมที่มองเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้านได้อย่างแน่นแฟ้น

สำหรับคำถามที่ว่า ท่านคิดว่าพระสงฆ์ควรนำหลักธรรมมาเทศน์สอนประชาชนให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหน รู้คุณค่า และเอาใจใส่ต่อทรัพยากรป่าไม้หรือไม่เพียงใดนั้น พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่พระสงฆ์จะนำเอาหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเทศน์สอนประชาชนให้รู้จักรักและหวงแหนในทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ คิดเป็นร้อยละ 68.2 มีเพียงร้อยละ 31.8 เท่านั้นที่ไม่เห็นด้วยกับการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ ซึ่งการที่จะแนะนำหรือเทศน์สอนนั้นก็ขึ้นอยู่กับความสามารถพิเศษเฉพาะตัวของพระสงฆ์ว่าจะสามารถนำเอาจารีตหรือประเพณีมาประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้เหมาะสมมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

5.2 การอภิปรายผล

จากการศึกษา พบว่าภูมิหลังของกลุ่มประชากรพระสงฆ์ในด้านอายุ พรรษา การศึกษา สายสามัญไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อส่งเสริมประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เลย มีเพียงแต่การศึกษาสายพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า กลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะมีอายุตั้งแต่ 31 - 40 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มประชากรที่มีอายุน้อย สามารถที่จะเป็นผู้นำทางด้านศาสนาและชักนำประชาชนให้มีจิตสำนึกในความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าไม้ อย่างไรก็ตามกลุ่มประชากรพระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา การศึกษาแตกต่างกัน แต่บทบาทของพระสงฆ์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นก็ไม่แตกต่างกัน ในบางส่วนที่แตกต่างกันอาจจะเกิดจากความสามารถหรือศักยภาพของพระสงฆ์เอง ที่จะนำเอายุทธศาสตร์ทางความคิดเอามาประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งหน้าที่ทางด้านการศาสนา เช่น เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล จะเป็นเป็นแกนนำในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อเป็นแบบอย่างและสามารถนำไปปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม อนึ่งพระสงฆ์เองก็ต้องอาศัยปัจจัยด้านต่างๆ เข้ามาสนับสนุนเพื่อให้งานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ความรู้ในเรื่องของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งจากการวิจัยพบว่า กลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์สามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถของตนเองออกมาสู่ประชาชนในท้องถิ่นของตนเองได้ ทั้งนี้จะเห็น

ได้ว่าบพาทและบุคลิกภาพที่น่าเคารพนับถือของพระสงฆ์จะเป็นบริบทที่สำคัญอัน จะทำให้ ประชาชนในท้องถิ่นมีความเคารพและให้การยอมรับฟังความคิดเห็นและปฏิบัติตาม ซึ่งคุณลักษณะ ดังกล่าวจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดศรัทธาและแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น กิจกรรมการบวชป่า การรณรงค์ปลูก ต้นไม้เฉลิมพระเกียรติในวาระต่าง ๆ การปลูกต้นไม้ในวันสำคัญทางศาสนา การดูแลรักษาต้นไม้ ของตนเองภายในบริเวณชุมชน หรือป่าชุมชนในหมู่บ้านของตนเองเพื่อให้เกิดความร่มเย็นด้วยหมู่ แมกไม้มานานๆ พันธุ์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศ ซึ่งคุณลักษณะของพระสงฆ์ดังกล่าว น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเสริมให้บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ด้านความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น ส่วนใหญ่แล้ว พบว่ากลุ่ม พระสงฆ์ที่มีวัดอยู่ในชุมชน ชนบทจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ดีกว่า พระสงฆ์ที่มีวัดในชุมชนเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ที่เห็นว่าต้นไม้ช่วยรักษา ความชื้นของดินและช่วยเก็บน้ำไว้ คิดเป็นร้อยละ 95.8 รองลงมาคือมีความรู้เกี่ยวกับการพังทลายของ ดินทำให้พื้นที่รองรับน้ำน้อยลงและเกิดน้ำท่วมได้ง่าย คิดเป็นร้อยละ 93.7 ในส่วนของพระสงฆ์ที่มี วัดอยู่ในเมืองนั้นจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นน้อยกว่าวัดในชุมชน ชนบทโดยส่วนมากเห็นว่าป่าไม้ถูกทำลายมีส่วนทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน นอกจากนี้ยังเห็นว่า ต้นไม้ช่วยรักษาความชื้นของดินและช่วยเก็บน้ำไว้ คิดเป็นร้อยละ 94.4 และนอกจากนี้ยังเห็นว่าการ ปลูกพืชบางชนิดช่วยลดการพังทลายของดินได้ และการใช้สารเคมีในการปราบศัตรูพืชก่อให้เกิด การตกค้างของสารเคมีในดินและน้ำ โดยคิดเป็นร้อยละ 94.4

ด้านบทบาทของพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น จะเห็นได้ว่า กลุ่มพระสงฆ์ทั้งสองกลุ่ม จะมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกันมากนัก นอกจากนี้ แล้วบทบาทของพระสงฆ์ที่แสดงออกมาก็เห็นมากที่สุดได้แก่ การที่พระสงฆ์มีคุณลักษณะพิเศษ ส่วนตัวและมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีความตั้งใจจริง อดทน อดกลั้น สามารถนำมาเป็น แบบอย่างได้ คิดเป็นร้อยละ 12.1 รองลงมาคือมีบทบาทด้านการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าและการสร้างขวัญ และกำลังใจหรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เกื้อหนุนและเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ คิด เป็นร้อยละ 9.1

ด้านการมีบทบาทส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ส่วนใหญ่พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในเกณฑ์ที่ดี จะเห็นได้จากค่าความดี ที่เคยปฏิบัติ ซึ่งมีการปฏิบัติอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทด้านการปลูกต้นไม้และ ดูแลรักษาต้นไม้ภายในวัดของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 95.4 ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่ทุ่มเท

เกี่ยวกับการปลูกและรักษาต้นไม้ภายในวัดของตนเองเพื่อให้วัดทิวทัศน์ที่สวยงาม และเป็นที่พักผ่อนของศรัทธาญาติโยมที่เข้ามาเที่ยวในบริเวณวัด ซึ่งก็จะมีความรู้สึกละมุนคลายได้เป็นอย่างดี

ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าด้านการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดวิเคราะห์นั้น พระสงฆ์ทั้งสองกลุ่มมีบทบาทในการร่วมคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยที่พระสงฆ์เข้าร่วมประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เกินร้อยละ 30.0 และขณะเดียวกันวัดในชุมชนชนบทนั้นเคยเสนอความคิดเห็นในที่ประชุมด้วยคิดเป็นร้อยละ 29.2 ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการร่วมตัดสินใจนั้นพระสงฆ์ทั้งสองกลุ่มเคยร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการปลูกป่าและรักษาป่าไม้ไว้ คิดเป็นร้อยละ 38.9 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนนั้น พบว่าพระสงฆ์ทั้งสองกลุ่มมีส่วนร่วมในการวางแผนงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ร้อยละ 33.3 ในขณะที่วัดในชุมชนเมืองมีส่วนร่วมในการร่วมวางแผนคิดเป็นร้อยละ 33.7 ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัตินั้น พบว่าพระสงฆ์ที่มีวัดในชุมชนชนบทนั้นมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ คิดเป็นร้อยละ 37.5 ในขณะที่วัดในชุมชนเมืองมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ คิดเป็นร้อยละ 22.2 เท่านั้น จะเห็นได้ว่าวัดชุมชนชนบทมีบทบาทในการร่วมปลูกต้นไม้ได้ดีกว่าวัดในชุมชนเมืองทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัดในชุมชนชนบทนั้นอาจมีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน และมีโอกาสได้แนะนำประชาชนได้เป็นอย่างดี เพราะในอดีตวัดกับบ้านก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นจึงเป็นเหตุผลที่ว่าวัดชุมชนชนบทมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ดีกว่าวัดในชุมชนเมือง ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามผลและการประเมินผลนั้น พบว่ากลุ่มพระสงฆ์ทั้งสองกลุ่มมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับการรณรงค์ให้มีการปลูกป่าไม้ที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมามีส่วนร่วมในกิจกรรมการบวชป่าที่ชาวบ้านจัดขึ้น คิดเป็นร้อยละ 29.2 นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่าผู้วิจัยเห็นว่า ในการใช้วิธีการแนะนำหรือเทศน์สอนประชาชนให้ร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของพระสงฆ์และการร่วมมือจากประชาชนด้วย กลยุทธ์ของพระสงฆ์ที่จะนำมาใช้ก็แตกต่างกันไปตามแต่ศักยภาพของแต่ละรูป บางรูปก็อาจจะมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่นการบวชป่า การปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ เป็นต้น นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่มีบทบาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ควรที่จะเข้ามามีบทบาทในการถวายความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมให้กับพระสงฆ์ เพื่อที่พระสงฆ์จะได้นำไปเผยแผ่แก่ประชาชน อันจะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไม่ให้ถูกทำลาย ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายเพราะความไม่รู้และความไม่เข้าใจของประชาชน หรืออาจจะเกิดจากความเห็นแก่ตัว ความโลภ เป็นตัวการที่ทำให้เกิดการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะกลุ่มนายทุนที่มีอิทธิพล

ลักลอบตัดไม้เป็นอาชีพ โดยเฉพาะแถบจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคตะวันออก เช่น ชลบุรี ระยอง จันทบุรี เป็นต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น มนุษย์เรามากจะเป็นตัวปัญหาใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาความเจริญของประเทศที่ปราศจากขอบเขตและนโยบายที่ชัดเจน นอกจากนั้นอันตรายจากไฟป่า ปัญหาโรคและแมลงตลอดจนสภาพดินฟ้าอากาศและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งจะต้องหาทางป้องกัน ปรับปรุง แก้ไขเพื่อให้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ประสบผลสำเร็จต่อไป

ด้านความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ นั้นพบว่ากลุ่มพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นจากคำถามที่ว่า ในปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยถูกบุกรุกทำลายไปเป็นจำนวนมาก ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีส่วนบทบาทในการแก้ไขปัญหานี้หรือไม่ นั้น พบว่ากลุ่มประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ตอบว่าเห็นด้วย โดยคิดเป็นร้อยละ 97.0 ซึ่งเห็นว่าพระสงฆ์ควรจะมีบทบาทในด้านนี้ให้มากขึ้น การแนะนำหรือเทศน์สอนประชาชนนั้น พระสงฆ์ควรที่จะนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ด้วยจะได้ผลยิ่งขึ้น สำหรับประชาชนแล้วส่วนใหญ่มองพระสงฆ์ว่าน่าจะมีส่วนบทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้เป็นอย่างดี คิดเป็นร้อยละ 83.3 ในขณะที่ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมหรือกฎหมายสิ่งแวดล้อมพระสงฆ์ควรมีเอาไว้เพื่อที่จะได้นำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในบริเวณวัดของตนเอง และจัดการทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับประชาชน โดยให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้คงยั่งยืนต่อไป

จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ได้ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมาแล้วเป็นเวลานาน แต่พระสงฆ์ได้มีบทบาทในฐานะเป็นผู้นำสังคมในด้านนี้มาน้อยเพียงใด เราต้องหันกลับมาทบทวนบทบาทของพระสงฆ์ที่ท่านมีความรับผิดชอบอยู่ว่าเป็นอย่างไร

คำว่า “บทบาท” นี้หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ สำหรับพระสงฆ์นั้นมีบทบาทคือ

1. พระสงฆ์มีหน้าที่ศึกษาและปฏิบัติเพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา
2. พระสงฆ์มีหน้าที่ให้การศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. พระสงฆ์มีหน้าที่ให้การสงเคราะห์ประชาชน

ทั้ง 3 ประการนี้เรียกว่า บทบาททั่วไปสำหรับพระสงฆ์ เพราะในสังคมไทยเรานั้นพระสงฆ์มีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างออกไปจากประชาชนเป็นอันมาก กล่าวคือ พระสงฆ์มีระเบียบวินัยสำหรับเป็นเครื่องกำหนด โดยเฉพาะ และได้รับการยกย่องจากประชาชนให้อยู่ในฐานะเป็นที่เคารพสักการะเป็นอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์หรือพระภิกษุและสามเณรก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นพลเมืองของประเทศเช่นเดียวกับประชาชนทั้งหลาย ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองหรืออยู่ภายใต้บังคับกฎหมายบ้านเมืองเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ก็ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ดังที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก คือพระวินัยปิฎก เล่มที่ 2 มหาวิภังค์ ทุติยภาค ข้อ 354 เรื่อง ห้ามทำลายต้นไม้ คือ ภูตคามวรรคสิกขาบทที่ 1 ใจความได้ว่า “ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ทำการก่อสร้างจึงตัดต้นไม้เองบ้าง ใ้ให้ผู้อื่นตัดบ้าง โจทย์ทั้งหลายพากันติเตียนด้วยถือว่า ต้นไม้มีชีวิต มีอินทรีย์ พระพุทธองค์ทรงอนุโลมตามสมมติของชาวโลก จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ทำให้ต้นไม้ตาย” นอกจากนั้นในเรื่องของความประพฤติพระพุทธองค์ก็ได้ทรงบัญญัติข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อยู่เสมอ ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือพระวินัยปิฎกเล่มที่ 2 ว่าด้วยเสขยิกัมภ์ หมวดปกิณกะ สิกขาบทที่ 2 – 3 ว่า “ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เป็นไ้จักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในของเขียว (พืชพันธุ์ไม้) และว่า ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เป็นไ้จักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ” ตามที่ยกมาให้เห็นนี้จัดว่าเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแนวทางให้ถือปฏิบัติมานานกว่า 2547 ปี และคำสอนดังกล่าวนั้นก็ยังคงถือปฏิบัติได้ตราบเท่าทุกวันนี้ ไม่ถ่าสมัยแต่ประการใด

จากบทบัญญัติในสิกขาบท นับได้ว่าเป็นการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทคือมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามและในด้านบทบาทของพระสงฆ์โดยเฉพาะข้อ 3 คือ พระสงฆ์มีหน้าที่ให้การสงเคราะห์ประชาชน นั่นคือ ท่านทำหน้าที่สงเคราะห์โดยเป็นผู้นำ คือให้คำแนะนำสั่งสอนชาวบ้านทั่วไปมีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นพื้นอยู่แล้ว เมื่อพระสงฆ์แนะนำย่อมจะมีความเชื่อถือมาเป็นพิเศษ จึงเป็นโอกาสดีที่พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการรณรงค์แนะนำให้ชาวบ้านได้หันมามีส่วนร่วมช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันนี้ กรมการศาสนา กระทรวงศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้พยายามที่จะให้วัดต่างๆ เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยให้วัดดำเนินการ ดังนี้

1. จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยรอบวัดให้มากที่สุด
2. จัดการปกครองพระภิกษุสามเณรภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย ส่งเสริมคนในชุมชนให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดให้มากที่สุด
3. จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อยร่มรื่นสมกับสภาพความต้องการและความจำเป็นให้มากที่สุด

หลักการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนนั้น วัดจะต้องพยายามสร้างสภาพวัดให้ร่มรื่น มีความหมายแก่ชุมชน และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชาวบ้านโดยมีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชนในทุกด้าน และมีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อให้ประชาชน

เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนรวมทั้งเห็นคุณค่าและเกิดการยอมรับว่าเป็นวัดของตนช่วยกันรักษาดูแลตลอดไป

ในปัจจุบันนี้มีวัดอยู่ทั่วประเทศประมาณ 30,200 วัด เป็นพระอารามหลวงประมาณ 400 วัด เป็นวัดราษฎร์ประมาณ 29,800 วัด ในจำนวนวัดดังกล่าวได้มีการพัฒนาทั้งด้านศาสนวัตถุ ศาสนธรรมและศาสนบุคคล โดยทางวัดและประชาชนร่วมมือร่วมใจกันจนได้รับการยกย่อง เชิดชู จากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างและวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ขณะนี้มีวัดพัฒนาตัวอย่างทั่วประเทศมีประมาณ 1,219 วัด ซึ่งเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นอยู่ประมาณ 625 วัด

วัดต่างๆ เหล่านี้ต่างก็มีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อการช่วยส่งเสริมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เพราะพระสงฆ์ที่นับได้ว่าเป็นผู้นำของชุมชน เมื่อพระสงฆ์เป็นผู้นำเช่นนี้แล้ว แน่แน่นอนท่านควรจะได้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น เพื่อจะได้นำพาศรัทธาประชาชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนสืบต่อไป

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มประชากรพระสงฆ์ในเขตพื้นที่การศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรพระสงฆ์ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยจัดได้นำมาเสนอเป็นรายบุคคล ไม่ได้นำมาทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้วิจัยได้พบปะและสัมภาษณ์เป็นบางรูปเท่านั้น ดังนี้

จากคำถามที่ว่า ท่านคิดว่าพระสงฆ์ในอดีตและปัจจุบันมีบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันมากน้อยเพียงใดนั้น พระครูสุจิตมวรคุณ เจ้าอาวาสวัดท่าข้ามศรีดอนชัย ต.ศรีดอนชัยเขต 1 มองว่า “พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ แต่ก่อเกิดพระศาสดาก็ได้กำเนิดขึ้นที่สวนลุมพินี ซึ่งก็เป็นธรรมชาติ ตรัสรู้ ก็ในป่า ปรีนิพพานก็ในป่า คำสอนของพระพุทธองค์ก็สรรเสริญภิกษุที่ขอบสงฆ์อยู่ป่า ดังนั้นพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่พึ่งธรรมชาติ จึงมีพระสงฆ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันชอบอนุรักษ์และส่งเสริมการรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติมาโดยตลอด นอกจากนั้นท่านยังเห็นว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันได้พัฒนาตนเองตามยุคตามสมัย ตามเหตุตามปัจจัยของบ้านเมืองดังนั้น การที่จะให้มีส่วนร่วมในเรื่องของการจัดการทรัพยากรป่าไม้นั้นก็สามารถทำได้ เป็นลักษณะของการนำธรรมเข้าไปสอนและปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไปด้วย แต่พระสงฆ์ส่วนมากยังขาดความรู้และจิตวิทยาในการแนะนำ จึงจำเป็นต้องให้ความรู้และแนะนำพระสงฆ์ก่อน จึงจะสามารถนำเข้าสู่กระบวนการได้”

ด้านพระอธิการจ่านงค์ วิสุทธิสารโ เจ้าอาวาสวัดเกียงใต้ มองว่า “ถ้าจะพูดถึงความแตกต่างไม่ค่อยแตกต่างสักเท่าไร พระสงฆ์สมัยก่อนยังมีบทบาทในการส่งเสริม เพราะจะสังเกตเห็นว่าการเลี้ยงขุนน้ำชาวยุ้ยในอดีตจะทำกันทุกๆ ปี เป็นการอนุรักษ์ มาปัจจุบันพระสงฆ์ก็มีบทบาทโดยมีส่วนร่วมโครงการปลูกป่า มีการบวชต้นไม้ก็ถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์ ไม่ค่อยแตกต่าง นอกจากนี้ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายลงไปมาก โดยเฉพาะหลายปีก่อนชาวบ้านชอบทำลายป่าไม้โดยนำมาสร้างบ้านทำฝืนหุงต้ม ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้ร่วมกับทางพระสงฆ์ช่วยกันอนุรักษ์ซึ่งถือได้ว่าวัดกับบ้านเริ่มรู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น”

ด้าน พระอธิการธรรรงค์ กตกิจุใจ เจ้าอาวาสวัดชาววา ต. บุญเรือง มองว่า “ในอดีตวัดเป็นที่รวมของประชาชนทุกระดับชั้น พระสงฆ์มีอำนาจทางจิตวิญญาณเป็นอย่างมาก และชาวบ้านจะยกให้พระสงฆ์เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ และชาวบ้านเชื่อในเรื่องบาปกรรมเป็นอย่างมาก มีความกลัวถ้าเห็นต้นไม้ต้นใดมีผ้าเหลืองพันอยู่ จะไม่กล้าตัดทำลาย แต่เดี๋ยวนี้แตกต่างและลดบทบาทลงไปอย่างมาก ซึ่งก็อยากจะให้บวชต้นไม้ทั่วประเทศโดยพระสงฆ์เป็นผู้นำและทางราชการเข้ามาช่วยให้การสนับสนุน เพราะบ่อยครั้งพระสงฆ์เองก็โดนอิทธิพลมีดจากพวกทำลายป่าเหมือนกัน”

ด้าน เจ้าอธิการตีบ อุดตมธมฺโม เจ้าอาวาสวัดม่วงเจ็ดต้น มองว่า “พระสงฆ์ในอดีตหรือพระสงฆ์ในปัจจุบันก็มีทัศนคติที่ต้องการให้ทรัพยากรป่าไม้ยั่งยืนอยู่เหมือนกัน เพียงแต่ว่าการนำเสนอ หรือวิธีการเชิญชวนอาจจะแตกต่างกัน ซึ่งนอกจากนี้เจ้าอธิการตีบ ยังให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอีกว่า ควรจะมีกล้าไม้หรือ พันธุ์ไม้ มาปลูกและให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการปลูกและดูแล และอาจมีการทำโครงการหรือแผนงานนำเสนอ หลังจากปลูกต้นไม้แล้ว หรืออาจจะมีการเพาะกล้าไม้ หรือจัดสวนหย่อมภายในวัดเพื่อให้บริเวณภายในวัดมีระบบนิเวศที่สมดุล และร่มรื่น”

ด้าน พระยีน ธิมาญาโณ เจ้าอาวาสวัดห้วย ต. ศรีคอนชัยเขต 2 มองว่า “การพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ควรที่จะร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน การทำความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ว่าเมื่อทรัพยากรป่าไม้หมดป่า จะส่งผลกระทบต่ออย่างไรต่อมนุษย์ เพื่อให้ประเทศของเรามีความชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์และสามารถทำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล จึงควรให้ทุกฝ่ายร่วมมือกัน”

ด้าน พระเป็ง โชติธมฺโม เจ้าอาวาสวัดปากอึงใต้ มีข้อเสนอแนะว่า “อยากให้หน่วยงานของภาครัฐทำสื่อออกแจกจ่ายให้กับประชาชน ที่อยู่ห่างไกลได้รับทราบถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และชุมชน จะได้ใช้ทรัพยากรเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และพร้อมที่จะอนุรักษ์ไปพร้อมๆกัน”

ด้าน พระอธิการนิราศ สุตมโน เจ้าอาวาสวัดป่าเกาะ ต. บุญเรือง เห็นว่า “ในอดีตพระอยู่กับป่า ประชาชนก็มีจำนวนไม่มาก ทั้งมีความเคารพในวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ บรรดาประชาชนจึงไม่ทำลายป่า การเลี้ยงชีพก็เป็นการดำรงชีวิตให้มีความสุขผ่านไปเป็นวันๆ แม้จะตัดไม้ก็เพียง

เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยเท่านั้น ปัจจุบันพระองค์อยู่ในบ้าน ประชาชนตลอดถึงผู้มีอิทธิพล ไม่ได้อนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ มีความโลภมากขึ้น ทำลายป่าเพื่อความร่ำรวยของตนเอง ดังนั้นพระเจ้าเทศน์ให้ ประชาชน รู้จักคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ ให้พวกเขามีความพอดี ยินดีในสิ่งที่ตนมี ถดความโลภ โกรธ หลง พวกเขาจะเป็นคนสันโดษ มัคน้อยไม่เห็นแก่ตัว แล้วจะเลิกทำลายทรัพยากรป่าไม้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่กันอย่างสงบสุข ธรรมชาติอยู่ได้แม้ไร้มนุษย์ มนุษย์อยู่ไม่ได้ถ้าไร้ ธรรมชาติ”

ด้าน พระครูสุวรรณสังฆการ เจ้าอาวาสวัดศรีดอนชัย ต. เวียงเขต 2 มองว่า “ทรัพยากรป่า ไม้ในอดีตมีมาก พระสงฆ์ในอดีตไม่มีส่วนร่วมอนุรักษ์เท่าไร มาปัจจุบันนี้ป่าไม้ถูกทำลายมาก ทาง บ้านเมืองเห็นความเสียหายเกิดขึ้น เช่น ภัยธรรมชาติ มีน้ำท่วม เป็นต้น จึงร่วมมือกับทุกฝ่าย พระสงฆ์ในปัจจุบันก็มีบทบาทในการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาก เช่น พิธีกรรมการบวชป่า จุดประสงค์ก็เพื่อไม่ให้คนตัดไม้ทำลายป่า นอกจากนี้ ชาวพุทธเราเชื่อพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์มาก หากพระสงฆ์ร่วมมือกับทางราชการ ทำพิธีบวชป่าและช่วยกันแนะนำชาวบ้านปลูกป่าเพิ่มขึ้น ก็จะเป็นการดี ดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเลย”

ด้าน พระศรีล้วน โสภณสีโต เจ้าอาวาสวัดหัวเวียง ต. เวียงเขต 1 มองว่า “พระสงฆ์ใน ปัจจุบัน ไม่มีป่าไม้ให้ดูแล เพราะป่าส่วนใหญ่ถูกซื้อไปโดยนายทุนหรือไม่ก็เป็นของราชการบางคน ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศต้องการที่ดินมากขึ้น พระสงฆ์ในอดีตไม่สนใจดูแลปัจจุบันบางท้องที่ พระสงฆ์จะดูแลป่าก็ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปจับกล่าวหาว่าไปบุกรุกป่า เป็นต้น”

จากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ของกลุ่มประชากรพระสงฆ์ พอที่จะสรุปได้ดังนี้

1. พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางสังคม สามารถที่จะแนะนำ ส่งเสริมให้ประชาชนมี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ จะเห็นได้จากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์เอง ความน่า เคารพนับถือ ความเลื่อมใสศรัทธา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นจะ เป็นกลไกที่จะเทศน์สอน หรือการจัดกิจกรรมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ของตนเองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
2. การที่จะอาศัยบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพียงอย่าง เดียวนั้นคงไม่พอ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากทางราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรง เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ เช่น อาจจัดรูปแบบของการถวายความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้ให้แก่พระสงฆ์ และพระสงฆ์เองก็สามารถที่จะนำเอาความรู้ที่ได้ไปจัดทำโครงการ หรือ

กิจกรรมต่างๆ ขึ้นภายในชุมชน โดยให้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองได้มีบทบาทในด้านการอนุรักษ์นี้ร่วมกัน เช่น การจัดการป่าชุมชน เป็นต้น

3. การสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนให้รู้จักรักและหวงแหนในทรัพยากรป่าไม้ของตนเอง ไม่เห็นแก่อำภิสสินจ้าง ไม่เกิดความโลภ เช่น นายทุนว่าจ้างให้ตัดไม้เพื่อการค้า โดยไม่ได้นึกถึงผลกระทบที่จะตามมาว่าหากขาดทรัพยากรป่าไม้แล้ว จะส่งผลเสียด้านระบบนิเวศมากน้อยเพียงใด ตรงจุดนี้ก็ขึ้นอยู่กับจิตใต้สำนึกของประชาชนเองว่าจะให้ความร่วมมือกันนายทุนผู้มีอิทธิพลมากน้อยเพียงใด

4. หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรเอกชนต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสนใจในบทบาทของพระสงฆ์ให้มากขึ้น อันจะเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้ได้อีกแนวทางหนึ่ง

5.3 ข้อเสนอแนะเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

1. วัดควรเป็นศูนย์กลางสร้างหอกระจายข่าวซึ่งเกี่ยวกับคำแนะนำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ข่าวดังกล่าวน่าจะได้รับ การสนับสนุนจากหน่วยงานของราชการที่เกี่ยวข้อง

2. วัดควรจัดตั้งชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนได้เกิดการมีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบร่วมกัน โดยจัดเป็นรูปคณะกรรมการซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานฝ่ายฆราวาส ประกอบด้วยคณะกรรมการตามความเหมาะสม

3. ควรเผยแพร่ความรู้ให้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง และแนะนำให้ปลูกต้นไม้ตามไร่นาในวันต้นไม้แห่งชาติ หรือวันสำคัญทางบ้านเมืองหรือวันสำคัญทางด้านศาสนา เช่น วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น

4. วัดควรจัดกิจกรรมของวัดเป็นกิจกรรมที่ทุกคนในชุมชนได้เข้าร่วมงานและทุกคนที่มาร่วมงานได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นจากที่ได้บุญกุศลทางด้านจิตใจแล้ว อาจได้ประโยชน์ในด้านอื่นด้วย เช่น จัดนิทรรศการหรือบรรยายเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ การแจกพันธุ์ไม้ที่ตีเหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนปลูกต้นไม้ในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา

5. ตั้งศูนย์ประสานงานการจัดกิจกรรมของวัดต่างๆ ในเขตภูมิภาคเดียวกัน เช่น การจัดทำแผนประสานเสริมกิจกรรมระหว่างวัด การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนวิทยากร และการประชุมสม่ำเสมอ อย่ำให้เป็นลักษณะไฟไหม้ฟาง

6. ควรชี้แจงแนะนำถึงผลดีผลเสียให้ประชาชนได้เข้าใจว่าเป็นอย่างไร เช่น เมื่อขาดต้นไม้ ผลร้ายที่ตามมาคืออะไร ถ้ามีต้นไม้อุดมสมบูรณ์ผลที่ตามมาคืออะไร เป็นต้น

5.4 ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มประชากรพระสงฆ์เท่าที่พบ คือ

1. ความไม่เข้าใจกันระหว่างบ้านกับวัด บางท่านก็บอกว่าวัดก็อยู่ส่วนวัดมาอยู่เกี่ยวอะไรกับเรื่องของชาวบ้าน ซึ่งตรงจุดนี้ถือได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ทางหน่วยงานของรัฐควรที่จะเข้ามาไกล่เกลี่ยและกำกับ ดูแลกันอย่างใกล้ชิด

2. ในสังคมของพระสงฆ์ในสมัยปัจจุบัน เป็นสังคมที่พัฒนาไปตามยุคตามสมัย ยังมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยวัดก็เริ่มที่จะหาสิ่งจูงใจให้ประชาชนหันหน้าเข้าหาวัดให้มากขึ้น โดยมุ่งเน้นการก่อสร้างศาสนวัตถุต่างๆ เช่น กุฏิ วิหาร ศาลา ตลอดจนศาสนสมบัติต่าง ๆ ขึ้นมามากมาย ซึ่งมุ่งเน้นทางด้านวัตถุ แต่จิตใจไม่ได้พัฒนาตามไปด้วย การที่จะให้พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จึงมีบทบาทน้อยลงไป

3. ประชาชนให้ความร่วมมือกับพวกนายทุน เข้าไปลักลอบตัดไม้เพื่อการค้า โดยหวังเพียงเพื่อ ความเป็นอยู่ของตนเอง โดยไม่นึกถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่เห็นได้ชัดเจน เช่น พวกชาวเขาที่ชอบตัดไม้ทำลายป่า เพื่อทำไร่เลื่อนลอย เป็นต้น

4. บางท้องที่พระสงฆ์จะเข้าไปดูแล ก็ถูกทางรัฐกล่าวหาว่าพระสงฆ์เข้าไปบุกรุกป่า จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น

5. การเทศน์สอนของพระสงฆ์ไม่ค่อยจะมีผลเท่าไรกับการชี้้นำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของพระกิตติพงษ์ กิตติโก เจ้าอาวาสวัดเขียะ กล่าวว่า “ถ้าเทศน์สอนแล้วประชาชนรับฟังแล้วนำไปปฏิบัติก็คงจะดี แต่ที่แน่ๆ ประชาชนบางคนโดยเฉพาะมอญ ไม้ ยังคงลักลอบตัดไม้อยู่อันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวของพวกเขา”

6. พระสงฆ์ขาดความรู้ และจิตวิทยาในการแนะนำประชาชนให้รู้จักรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จากหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีไม่เพียงพอ บางท้องที่เครื่องอุปกรณ์การสื่อสารยังเข้าไปไม่ถึง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น โดยเฉพาะพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกล จึงส่งผลให้การส่งเสริมประชาชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นลดน้อยลงไป

5.5 ข้อคิดเห็นของผู้ศึกษาในทางปฏิบัติ

1. จะต้องสร้างศรัทธาให้ฟื้นกลับคืนมา ให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. ปลุกจิตสำนึกให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน
3. ใช้ประเพณีวัฒนธรรมให้เป็นกิจกรรมที่มีพิธีกรรม

5.6 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรได้มีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยเน้นพระสงฆ์ทั้งหมดทั้งจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างลุ่มลึก และเพื่อให้พระสงฆ์มีบทบาทในการชี้้นำให้กับประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งนับวันจะหดหายไป อันเนื่องมาจากความไม่รู้ และความเห็นแก่ตัวของนายทุนผู้มีอิทธิพล

2. ควรได้มีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่อยู่ป่า หรือพระป่าว่ามีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้ทราบว่าพระสงฆ์ที่อยู่ป่าจะมีบทบาทในการชี้้นำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างไร

3. ควรได้มีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่อยู่ป่ากับพระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองว่ามีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันมากน้อยเพียงใด มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้พระสงฆ์เหล่านั้นมีความแตกต่างกัน และมีบทบาท หรือกิจกรรมอย่างไรที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

4. ควรได้มีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ เกี่ยวกับเจตคติความคิดเห็นและความรู้สึกรักของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อจะได้ทราบถึงความคิดเห็นของประชาชน อันจะนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้เป็นผลสำเร็จ